

# KURUMSAL SOSYAL SORUMLULUK GİRİŞİMLERİ

Nilhun DOĞAN\*

## Özet

Günümüzde kurumsal sosyal sorumluluk, akademik çevrelerin, iş dünyasının, sivil toplum örgütlerinin üzerinde önemle durdukları bir konu haline gelmiştir. Bu kapsamda, önemi giderek artan kurumsal sosyal sorumluluk girişimleri sayesinde işletmelerin, sosyal standartları kendi işletmelerine adapte ederek, hem kendi esas faaliyetlerini hem de itibarlarını geliştirmeleri mümkün olabilmektedir.

Bu çalışmayla, uluslararası organizasyonların, sivil toplum kuruluşlarının ve özel sektör girişimlerinin başlattığı ve sürdürdüğü kurumsal sosyal sorumluluk girişimleri inceleme konusu yapılmıştır.

**Anahtar Kavramlar:** Kurumsal Sosyal Sorumluluk, Kurumsal Sosyal Sorumluluk Girişimleri.

## Abstract

Nowadays, corporate social responsibility became an important subject for the academic areas, business world and non-governmental organizations. In this framework, due to the corporate social responsibility initiatives importance of which are increasing day by day companies can develop their main operations and reputations, adapting social standards to their structures.

In this study, Corporate Social Responsibility Initiatives started and continued by International Organizations, Non-governmental Organizations and Private Sector Enterprises are examined.

**Keywords:** Corporate Social Responsibility, Corporate Social Responsibility Initiatives.

## 1. Sosyal Standartlar ve Kurumsal Sosyal Sorumluluk Girişimleri

Son yıllarda dünya ölçeğinde sosyo-ekonomik yapının alt sistemlerini etkileyen tüm alanlarda, sosyal standardın olması gereği yönünde bir eğilim hız kazanmıştır. Genelde çok farklı anlamlarda kullanılmakla birlikte, belirli bir

---

\* M.A., Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İşletme Anabilim Dalı, Yönetim ve Organizasyon Bilim Dalı.

örneğe göre endekslenmiş anlamını içeren standart kavramı, ferdi ve toplumsal düzeyde önemli bir konu haline gelmiştir (Saraçoğlu-Bulut,2006:302,303).

Sosyal standartlar politik veya bilimsel keşifler değildir; hem yerel hem de uluslararası arenada işletmelerin karşılaştıkları çok somut problemlerden ortaya çıkmaktadır. İlk sosyal standart kimya endüstrisi tarafından geliştirilmiştir: “Responsible Care” programı, 1985 yılında uygulanmıştır. Ayrıca, 1991 yılında “The International Council of Chemical Associations” ile sağlık, çevre, güvenlik ve halkla ilişkiler gibi konuların dikkate alındığı ilkeler sunulmuştur (Beschorner-Müler,2007:11).

Sosyal standartların sağlanmasının, eşitlik ve sosyal adaletin sağlanması açısından önemli olması ve sosyal standartların yükseltilmesi gereği, esasen sosyal politikanın da amaçlarına hizmet edilmiş olmayı mümkün kılmaktadır (Saraçoğlu-Bulut,2006:303).

Bununla birlikte, burada üzerinde durulması gereken iki önemli nokta vardır: İlk olarak; sosyal standartlar, ulusal hükümetlere değil, doğrudan işletmelere odaklanmıştır. Diğer bir ifadeyle, oyunun (ulusal devletin koyduğu) kurallarıyla değil, oyuncuların (işletmeler) hareketleriyle ilgilidir. Oyuncuların kendilerinin koymuş olduğu gönüllü kurallar olarak da anlaşılabilir. İkincisi, sosyal standartlar, sadece kar maksimizasyonunun ötesinde bir işletme sorumluluğuna dikkat çekmeye çalışmaktadır. Özellikle faaliyetlerini gelişmiş ülkelerde yapar hale gelen ve kamuoyunun ilgisini çeken uluslararası işletmelere, kötü çalışma koşulları, sağlıksız iş çevresi, reel ücretlerin düşürülmesi, çocuk işçiliği, çalışanlarla ilgili konseylerin ve işçi derneklerinin yokluğu, cinsiyet ve inanç ayrımcılığı, diktatör rejimlerin desteklenmesi gibi nedenlerden dolayı, sivil toplum kuruluşlarının, medyanın ve tüketicilerin bakış açısı olumsuz yönde olmaktadır. Bu sebeple de işletmeler, gönüllü sosyal standartları uygulayarak ve bunları kendi işletmelerine adapte ederek, hem kendi esas faaliyetlerini hem de itibarlarını geliştirmektedirler (Beschorner-Müler,2007:11,12).

İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra yoğunlaşan sosyal standart oluşturma faaliyetleri konusunda, son yıllarda uluslararası alanda önemli bir kamuoyu oluşmuş durumdadır. Ekonomik, hukuki ve ahlaki gerekçeleri olan sosyal standartların oluşturulmasında özellikle Uluslararası Çalışma Örgütü (International Labour Organizations-ILO), Birleşmiş Milletler (BM), Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü (Organisation for Economic Co-Operation and Development-OECD) gibi uluslararası örgütler, Avrupa Birliği (AB) gibi entegrasyonlar, sivil toplum örgütleri ve özel sektör önemli rol oynamaktadır.

## **2. Uluslararası Organizasyonların Başlattığı ve Sürdürdüğü Kurumsal Sosyal Sorumluluk Girişimleri**

Kurumsal sosyal sorumlulukla ilgili olarak hükümetlerin, özel sektör kuruluşlarının, bazı uluslararası organizasyonların (Tablo 1) ve sivil toplum kuruluşlarının başlatmış olduğu pek çok girişim bulunmaktadır. Bu girişimlerin en önemlileri şunlardır:

### **2.1. ILO Çokuluslu Şirketler ve Sosyal Politika ile İlgili İlkeler Üçlü Bildirgesi**

ILO tarafından 1977 yılında kabul edilen Çokuluslu İşletmeler ve Sosyal Politika ile İlgili İlkeler Üçlü Bildirgesi (Tripartite Declaration: Multinational Enterprises and Social Policy Declaration), çokuluslu şirketlerin sorumluluklarını vurgulayan önemli uluslararası bildirgelerden biridir (Aktan-Vural,2007a).

Bu bildirge, Uluslararası Çalışma Ofisi Yönetim Kurulu'nun kabul etmiş olduğu ILO üyesi devletleri, ilgili işçi ve işveren kuruluşlarını ve çokuluslu şirketleri belirtilen ilkelere uymaya çağırılmaktadır. Bu bildirgenin amacı söz konusu metinde şu şekilde belirtilmektedir (Uluslararası Çalışma Örgütü,2003):

“Çokuluslu şirketler, birçok ülkenin ekonomisinde ve uluslararası ekonomik ilişkilerde önemli bir rol oynamaktadır. Bu konu, gerek hükümetlerin, gerekse işçi ve işveren kuruluşlarının giderek daha çok ilgisini çekmektedir. Bu tür girişimler doğrudan uluslararası yatırımlar ve diğer yollardan, sermayenin, teknolojinin ve emeğin daha etkin kullanımına katkıda bulunarak, gerek geldikleri gerekse gittikleri ülkelere önemli yararlar sağlayabilirler. Hükümetlerin izledikleri kalkınma politikaları açısından bakıldığında, bu şirketler ekonomik ve sosyal refaha, yaşam standartlarının yükseltilmesine, temel gereksinimlerin karşılanmasına, doğrudan ya da dolaylı biçimde istihdam olanakları yaratılmasına, sendikalaşma özgürlüğü dahil olmak üzere temel insan haklarının gerçekleşmesine, tüm dünyada katkıda bulunabilirler. Buna karşılık, çokuluslu şirketlerin etkinliklerini kendi ulusal çerçevelerinin ötesinde örgütleyebilme alanında sağladıkları ilerleme, tek elde biriken ekonomik gücün istismar edilmesine, ilgili ülkelerdeki ulusal politikalarla ters düşülmesine de yol açabilir ve bu şirketlerin karmaşık yapılanmalarını, işlemlerini ve politikalarını anlamadaki güçlük zaman zaman ana ülkede, gidilen ülkede ya da her ikisinde birden sorunlara yol açabilir.

Bu bildirgenin amacı, Birleşmiş Milletlerin Yeni Bir Uluslararası Ekonomik Düzen kurulmasını öngören kararları ışığında, çokuluslu şirketlerin ekonomik ve sosyal gelişmeye olumlu katkılar yapmalarını özendirmek, çeşitli etkinliklerinin yol açabileceği güçlükleri asgariye indirmek ya da gidermektir”.

## **2.2. OECD Uluslararası Yatırımlar ve Çokuluslu İşletmeler Bildirgesi**

Çokuluslu şirketlerle ilgili olarak kabul edilen bir diğer bildirme, OECD'nin yayınladığı *Uluslararası Yatırımlar ve Çokuluslu İşletmeler Bildirgesi*'dir. OECD Konseyi, 27 Haziran 2000 tarihinde *Çokuluslu İşletmeler Genel İlkeleri (OECD Guidelines For Multinational Enterprises)* başlığını taşıyan tavsiye niteliğinde bir karar almıştır. Bu kararın ekinde *Uluslararası Yatırımlar ve Çokuluslu İşletmeler Bildirgesi* de yayınlamıştır (Aktan-Vural, 2007a).

*OECD Çokuluslu İşletmeler Genel İlkeleri (Genel İlkeler)*, devletler tarafından çokuluslu işletmelere yapılan tavsiyeleri içermektedir. Bu tavsiyeler, ilgili yasalara uygun ve sorumlu bir ticari faaliyette bulunulması doğrultusunda,

gönüllülük temeline dayalı ilkeler ve standartlar getirmektedir. *Genel İlkeler*, işletmeler ile faaliyette buldukları toplumlar arasındaki karşılıklı güvenin temellerini güçlendirmeyi, işletmelerin faaliyetlerinin devlet politikaları ile uyumlu olmasını sağlamayı, yabancı yatırımlar için daha iyi bir iklim oluşturulmasına yardımcı olmayı ve sürdürülebilir bir kalkınmaya çokuluslu işletmelerin katkısını arttırmayı amaçlamaktadır. İşletmeler, faaliyette buldukları ülkelerde yerleşik politikaları tam olarak hesaba katmalı ve diğer paydaşların görüşlerini dikkate almalıdır. Bu bakımdan, işletmeler (OECD,2002);

-Sürdürülebilir bir kalkınmanın sağlanması amacıyla ekonomik, toplumsal ve çevresel ilerlemeye katkıda bulunmalıdır.

-Sağlıklı bir ticari uygulamanın gereğiyle uyumlu olarak, işletmenin iç ve dış pazarlardaki faaliyetlerinin geliştirilmesinin yanı sıra, yerel toplumla yakın işbirliği yoluyla, ticari çıkarlar dahil, yerel kapasite gelişimini teşvik etmelidir.

-Çevre, sağlık, güvenlik, iş, vergi, mali teşvikler ve diğer konularla ilgili yasa veya hukuki düzenlemeler kapsamında, öngörülemeyen istisnalar sağlamaktan ya da kabul etmekten kaçınmalıdır.

-İyi kurumsal yönetim ilkelerini destekleyip, savunmalı ve iyi kurumsal yönetim uygulamalarını geliştirip, yürürlüğe koymalıdır.

-Şirket politikalarının (eğitim programları dahil) çeşitli yollarla yaygınlaştırılarak, çalışanlarca bilinmesini ve bunlara uyulmasını teşvik etmelidir.

-Duruma göre, tedarikçiler ve taseeronlar dahil, iş ortaklarının Genel İlkeler ile uyumlu kurumsal faaliyet ilkelerinin uygulamasını teşvik etmelidir.

-Özellikle iş imkanları sağlayarak ve çalışanlar için eğitim imkanlarına yardımcı olarak, beşeri sermaye oluşumunu teşvik etmelidir.

-Ev sahibi devletin uluslararası yükümlülük ve taahhütleriyle uyumlu olarak, faaliyetlerinden etkilenenlerin insan haklarına saygı göstermelidir.

-İşletmeler ile bunların faaliyette buldukları toplumlar arasında, karşılıklı güven ilişkisi geliştiren etkin öz-düzenleme uygulamaları ve yönetim sistemleri geliştirip, uygulamalıdır.

-Yasalara, Genel İlkelere ya da işletme politikalarına aykırı uygulamalar hakkında yönetime ya da duruma göre, yetkili kamu mercilerine, gerçek ihbarlarda bulunan çalışanlara karşı, ayırımçı işlemlere ya da disiplin işlemlerine başvurmadan kaçınmalıdır.

-Yerel politik faaliyetlere her türlü usulsüz müdahalelerden kaçınmalıdır.

OECD Uluslararası Yatırımlar ve Çokuluslu İşletmeler Bildirgesi'nde, çokuluslu şirketlerin başlıca sorumlulukları, birkaç ana başlık altında çok daha detaylı bir biçimde sunulmuştur. Bu başlıklar kısaca şu şekilde özetlenebilir (Aktan-Vural,2007a):

- *Saydamlık*: İşletmeler, mali durumu, yapısı, faaliyetleri ve performansı hakkında, düzenli, güvenilir, zamanında ve konu ile ilgili bilgilerin açıklanmasını sağlamalıdır.

- *İstihdam ve İşçi-İşveren İlişkileri*: Yürürlükteki yasa, yönetmelik ve cari işçi-işveren ilişkileri ve istihdam politikaları çerçevesinde, işletmeler, çalışanlarının sendikalar ve diğer gerçek işçi temsilcileri tarafından temsil edilme hakkına saygı göstermeli ve çalışma koşulları üzerinde anlaşmaya varılması amacıyla, bu temsilcilerle bireysel olarak ya da işveren sendikaları aracılığıyla yapıcı görüşmeler yapmalıdır. Bu bildirge içerisinde, çokuluslu şirketlerin çalışma hayatına ilişkin sorumlulukları daha geniş bir biçimde ifade edilmiştir.

- *Bilim ve Teknoloji*: İşletmeler, faaliyette buldukları ülkelerin bilim ve teknoloji politikalarına ve planlarına uygun faaliyetlerinin olmasını sağlamalıdır.

- *Tüketici Çıkarları*: İşletmeler, tüketicilerle ilişkilerinde adil ticaret, pazarlama ve reklam uygulamalarına uygun hareket etmeli ve sundukları mal ya

da hizmetlerin güvenli ve kaliteli olmasını sağlamak için, makul bütün önlemleri almalıdır.

- *Rekabet*: İşletmeler, yürürlükteki yasa ve yönetmelikler çerçevesinde, faaliyetlerini rekabetçi bir tarzda yürütmelidir.

- *Vergilendirme*: İşletmeler, faaliyette buldukları ülkelerdeki vergi yasa ve yönetmeliklere uymalı, bu yasa ve yönetmeliklerin özüne ve sözüne uygun hareket etmek için her türlü çabayı göstermelidir.

- *Rüşvetle Mücadele*: İşletmeler, iş ya da başka bir usulsüz avantaj elde etmek ya da devam ettirmek amacıyla, doğrudan ya da dolaylı olarak, rüşvet ya da başka bir haksız avantaj, teklif, vaat ya da talep etmemelidir.

- *Çevre*: İşletmeler, faaliyette buldukları ülkelerdeki yasa, yönetmelik ve idari uygulamalar çerçevesinde ve ilgili uluslararası anlaşma, ilke, amaç ve standartları dikkate alarak, çevreyi, kamu sağlığını ve güvenliğini koruma ve faaliyetlerini daha genel sürdürülebilir kalkınma amacına katkıda bulunacak şekilde gerçekleştirme gereğini hesaba katmalıdır.

### 2.3. BM Küresel İlkeler Sözleşmesi (Global Compact)

BM Küresel İlkeler Sözleşmesi, sürekli rekabet içindeki iş dünyasına ortak bir kalkınma kültürü oluşturmak üzere, evrensel ilkeler öneren yenilikçi bir kurumsal sorumluluk yaklaşımıdır. Vizyonu, “sürdürülebilir ve kapsamlı küresel ekonomi” olan Sözleşme’ye taraf olmak, tamamen gönüllülük esasına dayanmaktadır. Davos’ta 31 Ocak 1999 yılında Dünya Ekonomik Forumu sırasında, BM Genel Sekreteri iş dünyası liderlerine “Binyıl Kalkınma Hedefleri” doğrultusunda çağrıda bulunmuştur. Küresel İlkeler Sözleşmesi olarak adlandırılan söz konusu çağrı, resmi niteliğini 26 Temmuz 2000 tarihinde kazanmıştır. Türkiye’nin de imzaladığı ve 2015 yılına kadar gerçekleştirilmesi hedeflenen Binyıl Kalkınma Hedefleri şunlar olmuştur (DPT-BM Mukim Koordinatörlüğü,2005:10-72; Türkiye Kurumsal Yönetim Derneği-UNDP İstanbul Ofisi,2007):

- Mutlak yoksulluk ve açlık sınırının altında yaşayan nüfusun yarıya indirilmesi,
- Dünyanın her yerindeki kız ve erkek çocukların, ilköğretimi eksiksiz olarak tamamlamasının sağlanması,
- Toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin ortadan kaldırılması,
- Beş yaş altı çocukların ölümlerinin üçte iki oranında azaltılması,
- Gebelik, doğum ve loğusalık sırasındaki anne ölüm oranlarının dörtte üç oranında azaltılması,
- HIV/AIDS, sıtma ve diğer salgın hastalıkların yayılmasının durdurulması ve geriletmeye başlanması,
- Çevresel sürdürülebilirliğin sağlanması,
- Kalkınma için, küresel ortaklıkların geliştirilmesi.

Küresel İlkeler Sözleşmesi'nin iki yıl önce Türkiye'de açıklanmasından bu yana, birçok işletme sözleşmeye taraf olmuştur. Küresel İlkeler Sözleşmesi'nin iki ana amacı, gönüllü bir harekettir. Bunlar (Özgen,2006:64):

- Anlaşmanın bazını oluşturan on prensibi iş dünyasındaki aktivitelere entegre etmek,
- BM hedeflerini destekleyen girişimler için katalizör görevini yerine getirmek.

Küresel İlkeler Sözleşmesi bir ağ olmasıyla birlikte, merkezinde Küresel İlkeler Sözleşmesi (Global Compact) Ofisi ve altı BM teşkilatı bulunmaktadır. Bunlar: BM Çevre Programı, BM Kalkınma Programı, İnsan Hakları Komisyonu Ofisi, Uluslararası Çalışma Örgütü, BM Uyuşturucu ve Suç Ofisi, BM Sanayi Kalkınma Örgütü (Özgen,2006:64).

Küresel İlkeler Sözleşmesinin on ilkesi şunlardır (United Nations Global Compact,2008):



### **- İnsan Hakları**

**İlke 1:** İşletmeler beyan edilen insan haklarının korunmasına destek vermeli ve saygı duymalıdır.

**İlke 2:** İnsan haklarını suiistimal etmemelidir.

### **- İşçi Standartları**

**İlke 3:** İşletmeler, örgütlenme özgürlüğü ve toplu pazarlık haklarının tanınmasını desteklemelidir.

**İlke 4:** Her türlü zorla işçi çalıştırma engellenmelidir.

**İlke 5:** Etkin bir şekilde çocuk işçiliği önlenmelidir.

**İlke 6:** İşe alma ve çalışma süreçlerinde ayrımcılık engellenmelidir.

### **- Çevre**

**İlke 7:** İşletmeler, çevresel konularda önleyici yaklaşımı desteklemelidir.

**İlke 8:** Çevresel sorumluluğun artırılmasına yönelik girişimler ele alınmalıdır.

**İlke 9:** Çevre dostu teknolojilerin yayılması ve gelişimi desteklenmelidir.

### **- Yolsuzluk**

**İlke 10:** İşletmeler şantaj ve rüşvet dahil her çeşit yolsuzluğa karşı savaşmalıdır.

## **2.4. BM Çevre Programı (UNEP), Finans Girişimi (Mali Kurumlarda Çevre ve Sürdürülebilir Kalkınmaya İlişkin UNEP Deklarasyonu)**

BM Çevre Programı (United Nations Environment Programme-UNEP), toplumlara ve bireylere çevreyi sahiplenmeleri ve korumaları için ışık tutan, bilgi veren ve yaşam kalitesini artırmaya yönelik olarak, gelecek nesillerin yaşam kalitesinden ödün vermeden, teşvik edici ve yol gösterici ortaklıklar

kurmalarını sağlayan bir Birleşmiş Milletler organıdır (UNDP Türkiye,2006). Dolayısıyla UNEP, her yerde güvenilir çevre politikaları ile sürdürülebilir bir kalkınmanın desteklenmesi için çalışmaktadır.

UNEP, kurulduğundan bu yana, toprak kaybını önlemenin önemi üzerinde durmuştur. Birleşmiş Milletler “Çölleşmeye Karşı Ulusal Eylem Programı”nın kurulmasında önemli bir rol oynamış ve BM Gıda ve Tarım Örgütü, BM Kalkınma Programı ve Küresel Çevre Fonu (GEF) gibi ortaklarla birlikte, bu programın uygulanmasına yönelik çalışmalar yapmaktadır (UNDP Türkiye,2006).

**Tablo 1**  
**Uluslararası Organizasyonların Başlattığı ve Sürdüğü Başlıca Kurumsal Sosyal Sorumluluk Girişimleri ve Yayınlanan Bildirgeler**

Girişimin Adı	Tarihi	Amacı ve Kapsamı
Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO) Çokuluslu Şirketler ve Sosyal Politika ile İlgili İlkeler Üçlü Bildirgesi	Cenevre, 1977; Mart 2000 revize	Bu belgede yer alan ilkeler, hükümetlere, çokuluslu işletmelere, işçi ve işveren kuruluşlarına; eğitim, istihdam, çalışma ve yaşam koşulları ve işçi-işveren ilişkileri gibi alanlarda yol gösterici tavsiyeleri içermektedir.
Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü (OECD) Uluslararası Yatırımlar ve Çokuluslu İşletmeler Bildirgesi	Paris, 27 Haziran 2000	Bu belgede, çokuluslu işletmelerin yatırım yaptıkları ülkeye ve o ülkede yaşayan topluma karşı sorumlulukları ortaya konulmuştur.
Birleşmiş Milletler (BM) Küresel Sözleşme (Global Compact)	New York, Temmuz 2000	Bu sözleşme, işletmelerin etki alanları kapsamında çalışma standartları, çevre ve yolsuzlukla mücadele alanlarında bir dizi değeri kabul etmelerine, desteklemelerine ve uygulamaya koymalarına ilişkin ilkeleri içermektedir.
Birleşmiş Milletler Çevre Programı (UNEP), Finans Girişimi (Mali Kurumlarda Çevre ve Sürdürülebilir Kalkınmaya İlişkin UNEP Deklarasyonu)	Paris, 1992; Mayıs 1997 revize	Dünyada finans hizmetleri sektörünün önde gelen kuruluşları tarafından imzalanan bu bildiri, çevrenin korunması yönünde sorumluluk ve iş birliği önermektedir.
Avrupa Birliği (AB): Avrupa Toplulukları Komisyonu (“Green Paper” Kurumsal Sosyal Sorumluluk ile İlgili Bir Avrupa Çerçevesinin Geliştirilmesi)	Temmuz 2001	Avrupa Toplulukları Komisyonu tarafından yayınlanan dokümanlarda, kurumsal sosyal sorumluluğun önemi belirtilmiş ve işletmelerde gönüllü olarak sürdürülecek girişimlerin desteklenmesi talep edilmiştir.

**Kaynak:** (Aktan -Vural, 2007b: 6)

## **2.5. AB: Avrupa Toplulukları Komisyonu (“Green Paper” Kurumsal Sosyal Sorumluluk ile İlgili Bir Avrupa Çerçevesinin Geliştirilmesi)**

Yeşil Kitap (Green Paper)’da, yeni Avrupa Kurumsal Sosyal Sorumluluk çerçevesi tartışılmıştır. Buna göre, toplumun bir parçası olan ve sosyal çevrede faaliyet gösteren işletmeler, kolektif anlaşmalarla ve kanunlarla şekil almaktadır (European Commission,2002).

Yeşil kitap, ulusal ve uluslararası Avrupa seviyesinde sosyal sorumluluk üzerinde görüşler incelemeyi ve geniş çaplı bir münazara yapılmasını hedeflemektedir. Komisyon, kurumsal sosyal sorumluluğun teşvik edilmesi açısından yeni bir çerçeve olacağını ümit etmektedir. Yeşil kitap ayrıca, uluslararası organizasyonlar, çokuluslu girişimler, sosyal ortaklar, sivil toplum örgütleri, diğer paydaşlar ve tüm ilgili bireyler olmak üzere her düzeydeki kamu otoritelerini, kurumsal sosyal sorumluluğun teşviki amacıyla, yeni bir çerçevenin gelişmesi için nasıl bir ortaklığın kurulması gerektiği yönündeki görüşlerini açıklamaya davet etmektedir (Commission of the European Communities,2001). Bunun için de, girişimlerin kamu otoriteleriyle birlikte çalışmasının gereği açıktır.

### **3. Sivil Toplum Kuruluşlarının Başlattığı ve Sürdürdüğü Başlıca Kurumsal Sosyal Sorumluluk Girişimleri**

Ceres İlkeleri, Caux İlkeleri, Küresel Sullivan İlkeleri, Küresel Raporlama Girişimi, SA8000 ve AccountAbility1000 sivil toplum kuruluşlarının başlattığı ve sürdürdüğü kurumsal sosyal sorumluluk girişimlerinin en iyi örnekleridir. Tablo 2’de sunulan bu girişimlerin amacı ve kapsamı şunlar olmuştur:

### **3.1. CERES İlkeleri (Coalition for Environmentally Sustainable Development Principles)**

CERES İlkeleri, işletmelere çevresel konular üzerinde belli bir güvenlik, sorumluluk ve düzen getirmek amacıyla yatırımcı, çevresel ve işletme firmaları koalisyonu tarafından belirlenmiştir. CERES koalisyonu, kendilerini hem lider, hem de işletmenin çevresel konularda ölçülebilir gelişmeler yapmalarında katalizör olarak görmektedir. CERES İlkeleri, özellikle Kuzey Amerika'da başarılı olmuştur (Cavanagh,2004).

### **3.2. Caux İlkeleri (Caux Principles)**

Caux İlkeleri, Küresel Sullivan İlkeleri'ne veya BM Küresel İlkeler Sözleşmesi'ne göre daha ayrıntılıdır. İlkelerin felsefi temelleri, insana değer verme (saygınlık), genel iyi için birlikte yaşama ve çalışma şeklindedir (Cavanagh,2004).

### **3.3. Küresel Sullivan İlkeleri (Global Sullivan Principles)**

İlk Sullivan İlkeleri, küresel işletmelerin, Güney Afrika'nın ayrılıkçı hükümetinin değişmesine baskı yapma noktasına odaklanmıştır. Irk ayrımı yapan Güney Afrika hükümetine demokrasi ve siyahi vatandaşlara oy kullanma gücü verilerek, başarılı bir geçiş yapılması sağlanmıştır. 1999 yılında da, birçok çalışana karşı yapılan ayrımcılık ve küresel sömürü nedeniyle Leon Sullivan, küresel Sullivan İlkelerini açıklamıştır. Bu ilkeler, işletmeleri insan hakları ve sosyal adalet doğrultusunda çalışmaya zorlayıcı olmuştur (Cavanagh,2004).

**Tablo 2**  
**Sivil Toplum Kuruluşlarının Başlattığı ve Sürdüğü Başlıca Kurumsal Sosyal Sorumluluk Girişimleri**

Girişimin Adı	Tarih	Amacı ve Kapsamı
CERES İlkeleri	ABD, 1989	CERES İlkeleri, çevrenin korunmasına ve kirliliğin azaltılmasına ilişkin etik ilkeleri içermektedir.
Caux İlkeleri	Minnesota, 1994	Caux İlkeleri, tüm paydaşların toplumsal sorumluluğa katkıda bulunmasını öneren, genel bir kurumsal sosyal sorumluluk girişimidir.
Küresel Sullivan İlkeleri	ABD, Kasım 1999	Küresel Sullivan İlkeleri, insan haklarının korunmasına ve gözetilmesine, ayrımcılığa son verilmesine, çocuk işçi çalıştırılmasının ortadan kaldırılmasına ve sosyal adaletin sağlanmasına yönelik ilkeleri içermektedir.
Küresel Raporlama Girişimi (Global Reporting Initiative – GRI)	Boston, 1997; 2002 revize	İşletmelerin çalışma koşullarının, ürün ve hizmetlerinin ekonomik, çevresel ve sosyal standartlara uygun olduğunu beyan etmelerine imkan sağlayan bir raporlama girişimidir.
SA8000	Londra, 1998; 2002 revize	SA8000, çalışma saatleri, çocuk işçiliği, iş sağlığı ve güvenliği gibi çalışma yaşamına yönelik konuları denetlemeyi amaçlayan bir kurumsal sosyal sorumluluk girişimidir.
AccountAbility1000	Londra, 1999; 2002 revize	Bu standart, işletmelerde meslek ahlakının ölçülmesi ve raporlanması için geliştirilmiştir.
Dünya Ekonomik Forumu: Küresel Kurumsal Vatandaşlık Deklarasyonu	Davos, 2001	Bu deklarasyonda, iş dünyasının çevre, emek, ahlak ve insan hakları gibi konularda uluslararası standartlara ve değerlere saygı göstermesi ve bu konularda adımlar atılması talep edilmektedir.
FTSE4Good İndeksi	Londra, 1995	İşletmelerde sürdürülebilir çevresel konulara yönelik çalışmalar gerçekleştirmek, paydaşlar ile olumlu ilişkiler geliştirmek, evrensel insan haklarını desteklemek gibi konuları içeren bir sosyal sorumluluk yatırım indeksidir.

**Kaynak:** (Aktan ve Vural, 2007b: 12)

### 3.4. Küresel Raporlama Girişimi (Global Reporting Initiative - GRI)

Çok sayıda paydaşın yer aldığı, uzun dönemli ve uluslararası bir süreç olan Küresel Raporlama Girişimi (Global Reporting Initiative-GRI)'nin misyonu, global olarak uygulama alanına sahip “Sürdürülebilir Raporlama Rehberi”ni geliştirmek ve yaygınlaştırmaktır. Raporlamayı yapan kurumlara ve paydaşlarına, raporlama yoluyla sürdürülebilir bir gelişim sağlama konusunda yaptıkları katkıyı anlamalarına ve ifade etmelerine yardımcı olmayı amaçlayan bu girişim, kuruluşların kendi etkinliklerinin, ürünlerinin, hizmetlerinin, ekonomik, çevresel ve sosyal boyutlarını rapor haline getirmeleri içindir. Küresel Raporlama Girişim İlkeleri dört grupta toplanabilir. Bunlar: Raporun temel özellikleri olan şeffaflık, denetlenebilirlik, geniş kapsam; rapor içeriğinin kararlaştırılmasına ait bilgiler olan, bütünlük, uygunluk ve sürdürülebilirlik kapsam; raporun kalite ve güvenilirlik sağlayacak tutarlılığa sahip olmasını temin edecek özellikler olan, doğruluk, karşılaştırılabilirlik ve doğallık; rapora erişim hakkında bilgiler olan, güncellik ve netliktir (Argüden,2002a:33).

### 3.5. SA8000

SA8000, performans koşulları kadar prosedür ve sistem koşullarını da önemseyen, yönetim sistemi ile davranış kodunun bileşimi bir standarttır. Ekim 1997’de (CEPAA: *The Council on Economic Priorities Accreditation Agency*) Ekonomik Öncelikler Konseyi Akreditasyon Bölümü tarafından geliştirilen ve “*Amnesty International*” ve “*The National Child Labor Committee*” gibi sivil toplum örgütlerince desteklenen standart, Avon Cosmetics, Toys ‘R’ Us (ABD), Sainsbury (İngiltere) ve Otto Versand (Almanya) gibi işletmelerin yanı sıra, işçi sendikaları, çeşitli insan hakları grupları, KPMG-Peat Marwich ve SGS-ICS gibi muhasebe işletmelerinin de desteğine sahiptir. Tedarikçi seçiminde dünyadaki ilk evrensel ahlak standardı olma özelliğine sahip olan SA8000’in,

küresel işletmelerin tedarikçilerinden, ISO belgelerinin yanı sıra isteyeceği önemli bir standart olacağına inanılmaktadır (Aydemir,1999).

### **3.6. AccountAbility1000**

AccountAbility1000 güven standardıdır. Amacı, sürdürülebilir muhasebe, raporlama ve hesaplamaların kalitesini korumaktır. 1996 yılında Londra’da kurulan uluslararası üyelik tabanlı profesyonel kurum olan “AccountAbility” tarafından devamlı olarak geliştirilmektedir. AA1000, işletmeler, hizmet sağlayıcılar, sivil toplum örgütleri, kamu kurulları ve savunma grupları gibi çeşitli organizasyonlar tarafından dünya çapında kullanılmaktadır (Szekely-Knirsch,2005:634,635).

### **3.7. Dünya Ekonomik Forumu Küresel Kurumsal Vatandaşlık Deklarasyonu**

Dünya Ekonomik Forumu’nun gerçekleştirdiği New York toplantılarında, Coca Cola, McDonald’s, ABB, Deutsche Bank, Merck, Renault, Siemens, UBS gibi işletmelerin yer aldığı 40 işletmenin CEO’su, “Kurumsal Vatandaşlık” konusu ile ilgili deklarasyonu imzalamışlardır. Bu işletmelerin yanı sıra Şili’de, Suudi Arabistan’da ve Afrika’da faaliyet gösteren işletmeler de konuya duyarlı olmuşlardır. Kurumsal vatandaşlık üç temel tema ile tanımlanmaktadır. Bunlar: İşletmeler ticari faaliyetlerini yürütürken ahlak standartlarına, kanuna, insan haklarına uyumlu davranmaları, faaliyetlerinin çevreye verebileceği zararı minimuma indirmek durumunda olduklarını kabul etmeleri ve buna göre davranmaları gerekir; işletmeler, faaliyetlerinin sadece işletmenin içini değil, ayrıca piyasayı, tedarik piyasalarını, sivil toplum örgütlerini, içinde yaşanılan bölgeyi ve kamu kesimini de etkilediğinin ve bütün paydaşlarla işbirliği içinde çalışma gereğinin bilincini taşımalıdır; bu

sorumluluğun da, öncelikle işletmelerin üst yönetim kademesinde olduğu kabul edilmelidir (Argüden,2002b).

İşletmelerin, yaptıkları faaliyetler hakkında şeffaflıkla hesap verme alışkanlığını kazanmaları, saygınlıkları için elzemdir. Dolayısıyla, ilk olarak hangi faaliyetlerinin nasıl ölçümleneceği konusunda karar verme ihtiyacı vardır. Ardından, düzenli bir şekilde bu ölçümlerin yapılması ve performansın açık bir şekilde paylaşılması, işletmelerin toplumsal saygınlığını arttırmaktadır. Kurumsal vatandaşlık konusuna önem veren ve ciddiye alan işletmeler, önemli kazanımlar elde etmektedirler. Bu kazanımlar, şu şekilde sıralanabilir (Argüden,2002b):

- Kurumsal vatandaşlık konusuna önem veren işletmelerin marka değerleri, dolayısıyla da piyasa değerleri artar.
- Kurumsal öğrenme ve kreatiflik potansiyeli artar.
- Özellikle bu konularda hassas olan yatırımcılara ulaşma imkanı doğduğundan, hem hisse değerleri artar, hem de borçlanma maliyetleri düşer.
- Daha nitelikli personeli cezbetme, motive etme ve elde tutma imkanı oluşur.
- Verimlilikte ve kalitede artışlar sağlanır.
- Yeni pazarlara girmede ve müşteri sadakati sağlamada önemli avantajlar elde edilir.
- Risk yönetimi daha etkin hale gelmiş olur.
- Kamuoyunun ve kural koyucuların, işletmenin görüşlerine önem vermesi sağlanmış olur.

## 2.8. FTSE4Good İndeksi

FTSE4Good, Şubat 2001 yılında kurulmuştur. Çok sayıda indeksleri vardır. Bunlar: FTSE4Good UK 50, FTSE4Good Europe 50, FTSE4Good US 100, FTSE4Good Global 100. FTSE4Good UK ve FTSE4Good Europe



indeksleri karşılaştırmalı indekslerdir. İndeks serilerini Tavsiye Kurulu yönetmektedir ve indeks üyeliği, yılda iki kez gözden geçirilmektedir (Oury,2002:22).

Sosyal sorumluluk sahibi işletmelerde yatırımları kolaylaştıracak bir takım karşılaştırmaları ve ticari indeksleri kapsayan FTSE4Good, dünyanın önde gelen indeks sağlayıcılarından olan FTSE tarafından tasarlanmış bir sosyal sorumluluk yatırım indeksidir. Bu indeks ile sosyal sorumluluk sahibi işletmelerde performansı ölçmek ve yatırımları kolaylaştırmak amaçlanmıştır. FTSE4Good'un seçim kriterlerinin kapsadığı alanlar ise şunlar olmuştur (Argüden,2002a:57): -Sürdürülebilir çevresel konulara ilişkin çalışmalar gerçekleştirmek; -Evrensel insan haklarını desteklemek; -Paydaşlar ile pozitif ilişkiler geliştirmek.

İşletmeler, yasal uyum ihtiyaçlarını karşılamak, güven ve güvenilirlik oluşturmak, sertifikasyon elde etmek, paydaşların güvenini kazanmak ya da yeniden inşa etmek ve yönetim sistemleri geliştirmek için, uluslararası standartları ve kodları işletmelerine uyarlamaya çalışmaktadırlar. İşletmeler, SA8000 ve AA1000 gibi standartların dışında ISO 14001 Standardını da kullanmaktadır (Szekely-Knirsch,2005:634,635).

International Standardization Organization (ISO), "United Nations Systems"ın üyesi olmakla birlikte, sosyal ve çevresel performans alanlarında çok sayıda uluslararası standartlar (ISO 14000 serileri gibi) kurmuştur. Bu standartlar, sürdürülebilir gelişimin üç ana elemanına dayanmaktadır: ekonomi, toplum ve çevre. ISO 14001, kurumsal sosyal sorumluluk alanında en sık uygulanan, adapte edilen standartlardan birisidir. Ayrıca, çevre yönetimine yönelik uygulamalar da bilinen uluslararası standarttır. ISO 14001, ISO tarafından 1996 yılında geliştirilmiştir. Merkezi Geneva'da olan ve 148 ülkede bulunan ulusal standartlar enstitülerinin ağıdır. "ISO Sosyal Sorumluluk Standardı" da yine önerilen standartlardan biri olma yolunda ilerlemekte olup,

sosyal sorumluluk prensiplerine kılavuzluk edilmesi amacını taşımaktadır (Szekely-Knirsch,2005:634,635).

#### **4. Özel Sektörde Kurumsal Yönetim Çerçevesinde Başlatılan ve Sürdürülen Kurumsal Sosyal Sorumluluk Girişimleri**

Kavram olarak 1990'lı yıllarda ortaya çıkan ve hızla hükümetler, uluslararası organizasyonlar, iş dünyası ve akademik çevreler tarafından kabul ve onay gören "Kurumsal Yönetim (Corporate Governance)", bir yönetim felsefesi olmuştur. "Governance" kavramı, ilk olarak Dünya Bankası ve BM'nin öncü girişimleriyle 1990'lı yılların başından itibaren iyi devlet yönetimi (good public governance) anlamında kullanılmaya başlanmıştır. Ardından, OECD'nin girişimiyle "Governance" kavramı özel sektörde iyi yönetimi ifade etmek üzere, "Corporate Governance" haliyle kullanılmaya başlanmıştır. OECD'nin kurumsal yönetim tanımı şöyledir (Aktan,2005):

"Kurumsal yönetim, bir şirketin yönetimi, yönetim kurulu, hissedarları ve diğer menfaat sahipleri arasındaki bir dizi ilişkiyi kapsar....Kurumsal yönetim, makro ekonomik politikalardan, ürün ve faktör piyasalarındaki rekabet düzeyine kadar firmaların faaliyetlerini biçimlendiren bir dizi unsurdan oluşan daha geniş bir ekonomik çerçevenin içinde yer almaktadır. Kurumsal yönetimin çerçevesi, aynı zamanda yasal, düzenleyici ve kurumsal faktörlere dayanır."

1995 yılında ABD'de başlıca büyük işletmeler, kurumsal yatırımcılar, finansal aracı kuruluşlar, yatırım temsilcileri ve üniversite temsilcileri, Uluslararası Yönetişim Bilgi Ağı'nı (International Corporate Governance Network-ICGN) kurmuştur. Bu kuruluş, fon akışlarını etkinleştirmek, işletmelerin rekabet gücünü artırmak, fon sahiplerini korumak için, işletmelerin uyması gereken "kurumsal yönetim ilkeleri"ni belirlemiştir. 1999'da kurumsal yönetim ilkeleri, OECD üyesi ülkeler tarafından da benimsenmiş ve "OECD Kurumsal Yönetim İlkeleri" adıyla kabul edilmiştir (Baraz,2004:764). Söz

konusu ilkeler, dolaylı yönden işletmelerin sosyal sorumluluklarının önemine de dikkatleri çekmektedir.

İşletmeler, çalışanlar, müşteriler, tedarikçiler, sermayedarlar ve devlet gibi birçok kesimin sağlamış olduğu kaynaklara dayalı olarak faaliyetlerini sürdürmektedir. Sağladıkları bu kaynakları işletme amaçları doğrultusunda yönlendirip, etkin bir şekilde değerlendirerek, kaynak sağlayan kesimlerin beklentilerini karşılama sorumluluğu, işletme yönetimine verilmiştir. Bu yaklaşım doğrultusunda kurumsal yönetim, sorumluluk, adil olma, şeffaflık ve hesap verebilirlik kavramlarına dayalı bir şekilde, işletmeye kaynak sağlayan kesimlerin beklenti ve amaçlarının dengeli bir şekilde tatmin edilmesini ifade etmektedir (Kurumsal Yönetim Derneği,2005).

## SONUÇ

Son dönemde, uluslararası platformda sosyal standartların oluşturulması ve yükseltilmesi yönünde güçlenen eğilimler, önemli bir kamuoyu oluşturmuştur. Artık doğrudan işletmelere odaklanan sosyal standartlar, karı maksimum kılmanın ötesinde, işletme sorumluluğunu esas alarak, dikkatleri çekmektedir.

Kurumsal sosyal sorumlulukla ilgili yapılan argümanlardan en güçlüsü, işletme ve toplumun geleceği için gerekli olduğudur. Bu doğrultuda, günümüzde işletmeler kurumsal sosyal sorumluluk faaliyetlerine daha çok önem vermeye başlamıştır.

Bu gelişme, birçok girişim ile desteklenmektedir. Uluslararası organizasyonların, entegrasyonların, sivil toplum girişimlerinin ve özel sektörün başlattığı ve sürdürdüğü sosyal sorumluluk girişimleri, işletmelerin yapılanmasında olduğu kadar, toplumların sosyo-ekonomik yapılanmasında da önemli rol oynayan/oynayacak temel faktörler arasında yer almaktadır.

## KAYNAKÇA

- Aktan, Coşkun Can (2005), “Kurumsal Şirket Yönetimi”, **Kurumsal Yönetim**, <http://www.canaktan.org/yonetim/kurumsal-yonetim/aktan-kurumsal.pdf>, (22 Nisan 2007).
- Aktan, Coşkun Can-İstiklal Y. Vural (2007a), “Çokuluslu Şirketlerin Sorumlulukları: ILO ve OECD Bildirgeleri”, [http://www.canaktan.org/ekonomi/cok-uluslu/sorumluluk.htm#\\_ftn1](http://www.canaktan.org/ekonomi/cok-uluslu/sorumluluk.htm#_ftn1), (14 Nisan 2007).
- Aktan, Coşkun Can-İstiklal Y. Vural (2007b), “Kurumsal Sosyal Sorumluluk (Uluslararası Kuruluşlar ve Hükümet-Dışı Organizasyonlar Tarafından Sürdürülen Başlıca Girişimler)”, **Çimento İşveren**, C.21, S.3/ Mayıs, ss.4-21.
- Argüden, Yılmaz (2002a), **Kurumsal Sosyal Sorumluluk**, 1.Basım, İstanbul: ARGE Danışmanlık Yayınları.
- Argüden, Yılmaz (2002b), “Kurumsal Vatandaşlık”, <http://www.arge.com/Yayinlarimiz/Makaleler/IsDunyasi/KurumsalVatandaslik.aspx>, (2 Mayıs 2007).
- Aydemir, Muzaffer (1999), “Sosyal Sorumluluk 8000 (Social Accountability 8000) Standardı”, **Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, C.1, S.3, <http://www.sbe.deu.edu.tr/Yayinlar/dergi/dergi03/sa%208000.htm>, (20 Ocak 2007).
- Baraz, Barış (2004), “Yönetim Kurullarının Kurumsal Yönetişim Açısından Kritik Önemi: Eskişehir’de Bir Araştırma”, 3.Ulusal Bilgi Ekonomi ve Yönetim Kongresi (25-26 Kasım 2004-Eskişehir), <http://iibf.ogu.edu.tr/kongre/bildiriler/17-04.pdf>, (24 Nisan 2007), ss.763-771.
- Beschoner, Thomas-Martin Müler (2007). “Social Standards: Toward an Active Ethical Involvement of Businesses in Developing Countries”, **Journal of Business Ethics**, Vol.73, pp.11-20.

-Cavanagh, Gerald F., S.J. (2004), "The Caux Round Table Principles for Business: Comparison and Prospect", <http://www.cauxroundtable.org/Cavanagh.PDF>, (25 Nisan 2007).

-Commission of the European Communities (2001), "Green Paper Promoting a European framework for Corporate Social Responsibility", Brussels, [http://www.hrni.org/files/reports/HRN1\\_EN\\_213.pdf](http://www.hrni.org/files/reports/HRN1_EN_213.pdf), (2 Mayıs 2007).

-DPT-BM Mukim . Koordinatörlüğü (2005), **Binyıl Kalkınma Hedefleri Raporu Türkiye 2005**, Ankara, ss.10-72.

-European Commission (2002), "European Opinion of the Economic and Social Committee on the Green Paper:Promoting a European framework for Corporate Social Responsibility", (COM(2000)366 final), 20 March 2002-Brussels, [http://ec.europa.eu/employment\\_social/soc-dial/csr/pdf/012-GOVEU\\_European-Economic-and-Social-Committee\\_EU\\_020320\\_en.pdf](http://ec.europa.eu/employment_social/soc-dial/csr/pdf/012-GOVEU_European-Economic-and-Social-Committee_EU_020320_en.pdf), (2 Mayıs 2007).

-Kurumsal Yönetim Derneği (2005), "Türkiye Kurumsal Yönetim Harita Araştırması", **Kalder Önce Kalite Dergisi**, Y.13, S.93/Temmuz, <http://www.kalder.org/page.asp?pageID=1248>, (20 Nisan 2007).

-OECD (2002), "OECD Çokuluslu İşletmeler Genel İlkeleri-Özet Metin-", <http://www.oecd.org/dataoecd/61/43/38111419.pdf>, (18 Nisan 2007).

-Oury, James (2002), "A Guide to Corporate Social Responsibility-What do I do differently on a Monday morning", <http://www.ouryclark.com/FileServer.aspx?alD=188&IID=0>, (19 Ocak 2007).

-Özgen, Ebru (2006), **Kurumsal Sosyal Sorumluluk Projeleri**. I.Başı, İstanbul: Mavi Ağaç Yayıncılık.

-Saraçoğlu, Metin-Erol Bulut (2006), "Uluslararası Ticaret ve Sosyal Damping", **İ.Ü.İktisat Fakültesi Mecmuası -Prof.Dr.Toker Dereli'ye Armağan-**, C.55, S.1, İ.Ü.Yayın No:4589, ss.297-323.

-Szekely, Francisco-Marianna Knirsch (2005), "Responsible Leadership and Corporate Social Responsibility: Metrics for Sustainable Performance", **European Management Journal**, Vol.23, No.6, pp.628-647.

-Türkiye Kurumsal Yönetim Derneği-UNDP İstanbul Ofisi (2007), <http://www.projeistanbul.org/sss.asp>, (20 Nisan 2007).

-Uluslararası Çalışma Örgütü (2003); "Çokuluslu Şirketler ve Sosyal Politika ile İlgili İlkeler Üçlü Bildirgesi", 3.Baskı, Ankara: Uluslararası Çalışma Ofisi Yayınları, <http://www.ilo.org/public/english/employment/multi/download/turkish.pdf>, (30 Ekim 2008).

-UNDP Türkiye (2006), "Dünya Çevre Gününü Kutladı", **Yeni Ufuklar**, Sayı.7/ Temmuz, <http://demo.undp.org.tr/undp/BulletinArchive/2006/07/tr/cevre.htm>, (02 Mayıs 2007).

-United Nations Global Compact (2008), "The Ten Principles", <http://www.unglobalcompact.org/AboutTheGC/TheTenPrinciples/index.html>, (05 Şubat 2008).